

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

РЕВЯКІН ГЕОРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 339.9:330.33

**ЗАКОНОМІРНОСТІ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Довгаль Олена Андріївна,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних економічних
відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Резнікова Наталія Володимирівна,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри світового господарства і
міжнародних економічних відносин

кандидат економічних наук
Хитрова Ольга Аліківна,
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету
Міністерства освіти і науки України,
старший викладач кафедри менеджменту і туризму

Захист відбудеться «30» червня 2018 року о 10 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий «30 » травня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Незважаючи на багаторічну історію існування ринкових відносин, проблеми дослідження динаміки економічного розвитку залишаються одними з найгостріших фундаментальних проблем сучасності. Сьогодні теорія економічних циклів має гостро дискусійний характер, залишаються невирішеними такі питання, як природа чинників, які обумовлюють економічні коливання, механізми синхронізації світових економічних процесів, заходи регулювання циклічності економічного розвитку, а також характер світового економічного циклу та світової економічної кризи як його складової.

Циклічність розвитку сучасної економіки за останні десятиліття зазнала еволюції та придбала нових особливостей. На тлі процесів глобалізації та становлення глобальної економічної системи, як вищої ієрархічної ланки економічної системи та якісного стану світової економіки, економічні цикли набули планетарних масштабів. Глобальні економічні цикли простежуються в динаміці валового внутрішнього продукту (ВВП), споживчих витрат, рівнях інфляції та безробіття, темпах зростання окремих галузей економіки та інших показниках економічного розвитку на національному, регіональному та глобальному рівнях. Яскравим прикладом зростання ступеня взаємозалежності національних економік стала світова фінансово-економічна криза 2007-2009 рр., яка виявила диспропорції розвитку глобальної економічної системи та проблеми її регулювання.

Стає очевидною криза економічної парадигми й відсутність загальноприйнятої теорії економічних циклів, яка б змогла описати економічні процеси на рівні, достатньому для розробки зваженої та обґрунтованої політики стабілізації економічного розвитку. Цей факт обумовлює актуальність подальшого дослідження циклічності розвитку економічних систем: переосмислення теоретичних положень потребують сама природа економічних циклів і фундаментальні закономірності їхнього функціонування, які б найбільш повною мірою відображали об'єктивну реальність і сприяли виробленню зваженої політики мінімізації негативних наслідків циклічності глобального розвитку.

Методологічні основи циклічності розвитку економічних систем були закладені представниками різних економічних шкіл: К. Жугляром, М. Калецькі, Дж. Кейнсом, Д. Кітчином, П. Кругманом, С. Кузнецом, Ф. Кюдландом, Р. Лукасом, К. Марксом, Л. фон Мізесом, Х. Мінські, Е. Прескоттом, П. Самуельсоном, С. де Сімонді, М. Туган-Барановським, І. Фішером, М. Фрідменом, Ф. фон Хаєком, Р. Харродом, Дж. Хіксом, Р. Ходріком, Й. Шумпетером та іншими.

Сутність та прояви циклічності розвитку економічних систем в історичному аспекті, аналіз світового та національного досвіду боротьби з нею досліджувалися такими вченими, як А. Анікін, Е. Варга, А. Вдовиченко, М. Делягін, В. Дмитрієв, М. Дьомін, А. Ілларіонов, М. Ільїн, М. Кондратьєв, А. Коротаєв, Л. Красавіна, М. Мельник, Р. Ніжегородцев, Ю. Панарін,

В. Петухов, В. Попов, І. Пригожин, К. Рудий, Т. Савченко, С. Ходоров, С. Цирель, А. Чижевський, Є. Усенко, Ю. Яковець.

Проблемі циклічності розвитку економічних систем та їхньому впливу на національні економічні системи присвятили свої дослідження такі українські науковці, як О. Барановський, В. Будкін, Є. Воробйов, О. Гаврилук, А. Гальчинський, В. Геець, А. Голюков, В. Гончаренко, А. Гриценко, Б. Губський, О. Довгаль, В. Куриляк, А. Лібанова, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, В. Мазуренко, Ю. Макогон, Н. Мешко, А. Поручник, Н. Резнікова, В. Рокоча, А. Рум'янцев, В. Сідоров, А. Філіпенко, О. Хитрова, Т. Циганкова, С. Циганов, М. Чумаченко, А. Чухно, С. Якубовський, О. Яременко та інші.

Незважаючи на глибину сучасних наукових розробок питань, пов'язаних із комплексним узагальненням закономірностей, передумов, причин і чинників циклічності розвитку економічних систем, що визначають особливий вплив на стан світової економіки, недосконалість практики формування зваженої політики стабілізації економічного розвитку свідчить про необхідність подальших розробок у цьому напрямку.

Додатковим каталізатором дослідження є активна участь України в міжнародних економічних відносинах. Особливості розвитку національної економіки обумовлюють доцільність дослідження впливу циклічних коливань на глобальних ринках на економіку України. Водночас формування єдиного світового економічного та інформаційного простору вже зараз висуває до України значно жорсткіші вимоги. Вони пов'язані зі стійкістю економічної системи до зовнішніх викликів, розробкою збалансованої політики стабілізації економічного розвитку країни, що стимулюватиме розвиток національного виробництва й надходження іноземних інвестицій. Усе це в сукупності обумовило вибір теми дисертаційної роботи, постановку мети й завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами. Дисертацію виконано відповідно до тематик науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації» (№ державної реєстрації 0113U001401) та «Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин» (№ державної реєстрації 0116U001990), у межах яких здійснено дослідження закономірностей і чинників циклічного розвитку глобальної економічної системи (довідка № 4002/05-а від 11.10.2017 р.).

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад дослідження закономірностей циклічного розвитку глобальної економічної системи, а також розробка та обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо формування політики стабілізації економічного розвитку в умовах глобальної нестабільності.

Відповідно до мети дослідження було поставлено та вирішено такі завдання:

- узагальнити методологію дослідження природи та рушійних сил циклічного розвитку економічних систем;
- ідентифікувати етапи та особливості становлення глобальної економічної системи;
- дослідити методичні підходи до аналізу циклічності розвитку економічних систем;
- охарактеризувати міжнародні канали синхронізації економічних процесів;
- розробити модель динаміки циклічного розвитку глобальної економічної системи;
- проаналізувати закономірності циклічності глобального економічного розвитку;
- визначити концептуальні основи політики мінімізації негативних наслідків циклічності глобального розвитку;
- обґрунтувати стратегічні напрямки та механізм адаптації економіки України до циклічності розвитку глобальної економічної системи.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку глобальної економічної системи.

Предметом дослідження є закономірності циклічного розвитку глобальної економічної системи.

Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає в поглибленні теоретико-методичних основ дослідження закономірностей циклічного розвитку глобальної економічної системи, а також розробці та обґрунтуванні науково-практичних рекомендацій щодо формування політики стабілізації економічного розвитку в умовах глобальної нестабільності.

Конкретні наукові результати, які розкривають особистий внесок автора в розробку досліджуваної проблеми та характеризують наукову новизну роботи, є такими:

уперше:

- розроблено товарно-орієнтований підхід до розуміння природи сучасних економічних циклів, який, на відміну від існуючих, базується на основі життєвого циклу товарів і дозволяє більш повно описати сутність економічних циклів і закономірності їхнього розвитку за рахунок пояснення макроекономічних коливань із позиції мікроекономічних властивостей, що в межах глобальної економічної системи мають вирішальний характер щодо темпів економічного зростання за рахунок домінуючої ролі ТНК у структурі світогосподарських відносин;

удосконалено:

- характеристику закономірностей циклічності сучасного розвитку глобальної економічної системи, а саме: випереджальний характер та значно менша амплітуда коливань економічних циклів у розвинених країнах стосовно країн, що розвиваються; темпи економічного зростання відповідають ступеню волатильності темпів економічного розвитку навколо довгострокового тренду й меншому ступеню кореляції із глобальним економічним циклом; домінуюча

роль міжнародної торгівлі в синхронізації економічних процесів у масштабі глобальної економічної системи; зворотно пропорційний характер динаміки чистого експорту й поточного рахунку платіжного балансу в розвинених країнах і країнах, що розвиваються; тісна кореляція динаміки прямих іноземних інвестицій з фазами економічних циклів через активізацію угод зі злиття й поглинання у фазах зростання й кризи, урахування яких обумовлює необхідність розробки політики стабілізації економічного розвитку в умовах глобальної нестабільності;

— методичний інструментарій соціально-економічної діагностики впливу циклічності глобального розвитку на економічний розвиток країн світу за рахунок використання моделі динаміки економічних систем, що складається трендової та циклічної складової (моделі економічного зростання Р. Солоу та циклічної складової, яка об'єднує економічні цикли різної періодичності) з використанням фільтра Ходріка-Прескотта як методу детрендизації та швидкого перетворення Фур'є (FFT) для спектрального аналізу циклічної складової, що дало змогу визначити параметри світових економічних циклів у динаміці світового ВВП, інфляції, рівня безробіття та прямих іноземних інвестицій;

— теоретичний підхід щодо дослідження закономірностей циклічного розвитку глобальної економічної системи через розкриття характеру сучасних міжнародних каналів синхронізації економічних процесів у її межах (торговельний, інвестиційний, кредитно-фінансовий та ремісійний) та механізму інтенсифікації їхнього впливу на процес економічної глобалізації;

— понятійно-категоріальний апарат дослідження авторським уточненням терміну «економічний цикл», який пропонується трактувати як особливий тип періодичних коливань економічної активності навколо довгострокового тренду, що були викликані особливостями функціонування власне економічної системи та низкою зовнішніх чинників, які виявляються у волатильній природі більшості макроекономічних показників;

— організаційно-економічні засади формування політики стабілізації економічного розвитку в умовах циклічності глобальної економічної системи, а саме: розроблено концептуальну схему забезпечення стабілізації економічного розвитку й мінімізації негативних явищ циклічності глобальної економічної системи, яка має бути спрямована на формування раціональної диверсифікованої структури національної економіки, транспарентність, передбачуваність і стабільність функціонування міжнародних каналів синхронізації економічних процесів, оптимізацію обсягів золотовалютних резервів країни та забезпечення проциклічної економічної політики держави;

набуло подальшого розвитку:

— теоретичні засади дослідження циклічності в глобальних умовах розвитку за рахунок систематизації чинників циклічного розвитку глобальної економічної системи за двома групами: внутрішні, що впливають на економічні цикли з боку структури економіки (співвідношення циклічних і нециклічних галузей, ступінь інноваційності економіки, а також розвиненість

кредитно-фінансового сектору) та зовнішні, що впливають на економічні цикли за допомогою міжнародних каналів синхронізації економічних процесів, усвідомлення яких дає можливість зменшити їх негативний вплив на розвиток економік окремих країн та світового господарства в цілому;

— обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо заходів реформування економіки України в контексті її адаптації до нестабільного глобального економічного простору з метою мінімізації негативних чинників циклічності розвитку глобальної економічної системи та прискорення динаміки економічного зростання за чотирма напрямками, що передбачають низку завдань: прогресивне реструктурування промислового виробництва, зростання виробництва товарів для внутрішнього споживання, технологічна модернізація основних засобів підприємств, а також переорієнтація промисловості на виробництво товарів із більш високим ступенем обробки нарівні зі збільшенням частки високотехнологічної продукції в сукупному експорті, що мають суттєво підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки на міжнародному рівні та покращити показники її зовнішньоторговельного балансу.

Методи дослідження. Наукові положення, висновки й рекомендації є повністю обґрунтованими, що підтверджують наявність логічного взаємозв'язку сформульованих завдань та отриманих результатів, аргументованість теоретичних висновків, використання широкого обсягу статистичного матеріалу та методів наукового дослідження.

Інструментально-методичний апарат дисертації ґрунтується на діалектичному методі пізнання та системному підході до феномену циклічності розвитку глобальної економічної системи. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема: поєднання абстрактного й конкретного методів (для дослідження сутності та рушійних сил циклічного розвитку економічних систем) (п. 1.1); логічний та історичний методи (при дослідженні еволюції становлення та циклічного розвитку глобальної економічної системи) (п. 1.2); системний аналіз і синтез (для обґрунтування методичних підходів до аналізу циклічності розвитку економічної системи та для обґрунтування стратегічних напрямків адаптації економіки України до циклічності глобального економічного розвитку) (п. 1.3 та 3.2); комплексний системний аналіз (із метою виявлення сучасних каналів міжнародної синхронізації економічних процесів) (п. 2.1); методи економіко-математичного моделювання для створення моделі динаміки економічних систем та систематизації показників циклічності економічного розвитку (п. 2.2); статистичний метод та метод порівняльного аналізу (для систематизації чинників циклічного розвитку та визначення особливостей протікання економічних циклів у різних групах країн) (п. 2.3); комбінований підхід із використанням багатofакторних методів дослідження (при розробці концептуальних основ політики мінімізації негативних наслідків циклічності глобального розвитку на національному рівні) (п. 3.1).

Інформаційною базою дослідження стали результати власних наукових досліджень, монографічні та інші публікації зарубіжних і вітчизняних вчених, офіційні статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій (групи Світового банку, МВФ, СОТ), експертні оцінки рейтингових агентств, матеріали міжнародних інформаційних агенцій, законодавчі та нормативні документи України, статистичні дані НБУ, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені автором теоретичні положення й практичні рекомендації забезпечують основу для подальших досліджень у напрямку аналізу економічних циклів у масштабах глобальної економічної системи та можуть бути використані для прогнозування динаміки економічного зростання та розробки заходів політики мінімізації негативних наслідків циклічності глобального розвитку в різних країнах світу. Основні результати дисертаційної роботи доведені до рівня концептуальних положень, стратегічних напрямків, моделей, заходів і пропозицій регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Наукові розробки та висновки автора впроваджено в діяльність Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації під час підготовки аналітичних матеріалів та побудови економічних прогнозів (довідка № 08-14/3643/1 від 15.09.2017 р.); Універсальної товарної біржі «Бігранд» у ході розробки шляхів мінімізації негативного впливу циклічності розвитку економічної системи на показники операційної діяльності біржі (довідка № 22/08/17 від 16.08.2017 р.); фірми «Паричок» командитного товариства Н. Нікольська і Ко — офіційного агента UPS у місті Харкові для прогнозування та оптимізації обсягів транспортування з урахуванням наявних економічних циклів (довідка № Х-17/08-56 від 15.08.2017 р.).

Матеріали та результати дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі при викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини», «Світове господарство», «Економіка України», «Теорія та практика зовнішньої торгівлі» в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, що дало можливість поліпшити якість підготовки студентів за спеціальністю «міжнародні економічні відносини», збагатити лекційний матеріал, активізувати семінарські заняття (довідка № 4002/02-а від 21.09.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Наукові положення, висновки й рекомендації, які викладені в дисертації та виносяться на захист, були отримані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення та висновки, отримані в результаті дисертаційного дослідження, викладалися автором й отримали схвалення на міжнародних науково-практичних семінарах і конференціях, серед яких: Науково-практична конференція

«Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва» (16 квітня 2011 р., м. Харків), VIII Науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (5 квітня 2013 р., м. Харків), IX Науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (4 квітня 2014 р., м. Харків), X Науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (3 квітня 2015 р., м. Харків), XI Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління: стратегія реформ 2020» (23 квітня 2015 р., м. Харків), IV Науково-практична конференція «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики (18 вересня 2015 р., м. Одеса), X Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки та фінансів» (31 липня 2017 р., Київ-Санкт-Петербург-Відень), Міжнародна науково-практична конференція «Математичне моделювання процесів в економіці та управлінні проектами і програмами (ММП-2017)» (29 червня 2017 р., Харків-Миколаїв), Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку» (8 вересня 2017 р., м. Полтава), XI Міжнародна науково-практична конференція «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (22-23 вересня 2017 р., м. Одеса).

Публікація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження викладені автором у 19 наукових працях, серед яких 7 статей у наукових фахових виданнях (у т.ч. 6 статей, що входять до міжнародних наукометричних баз), дві наукові статті в інших виданнях та десять тез доповідей у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 6,62 друк. арк., із яких особисто автору належить 4,81 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменування на 21 сторінці, у тому числі 74 електронних) та 13 додатків. Зміст дисертації викладено на 156 сторінках друкованого тексту, у тому числі 10 таблиць і 41 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження циклічності розвитку глобальної економічної системи**» узагальнено методологію дослідження природи та рушійних сил циклічного розвитку економічних систем, ідентифіковано етапи та особливості становлення глобальної економічної системи, досліджено методичні підходи до аналізу циклічності розвитку економічних систем.

Доведено, що циклічність розвитку відкритих економічних систем пояснюється дією як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Внутрішні чинники розкривають дисбаланс попиту та пропозиції, який полягає в обмеженості платоспроможного попиту й випереджальному зростанні

пропозиції щодо попиту. У свою чергу, зовнішні чинники є каталізаторами, що посилюють або пом'якшують економічні наслідки наявності структурних диспропорцій між попитом та пропозицією.

Запропоновано авторське визначення економічного циклу, під яким розуміється особливий тип періодичних коливань економічної активності, що полягає в почерговій зміні періодів розширення й звуження економіки, викликаних особливостями функціонування власне економічної системи й низкою зовнішніх чинників, що проявляються у волатильній природі більшості макроекономічних показників.

Зроблено висновок, що на початку ХХІ ст. економічна система перейшла до нового, вищого стану — глобальної економічної системи, під якою розуміється багаторівнева система, що складається з багатонаціональних виробників товарів і послуг, а також їх споживачів, у межах якої відбуваються виробництво, розподіл, обмін і споживання економічних благ у глобальному масштабі. Таким чином, світова економічна система із сукупності національних господарств перетворилася на сукупність світових товаровиробників, де панівне положення на світовій арені переходить від національних економік до ТНК.

Обґрунтовано новий товарно-орієнтований підхід до природи й аналізу економічних циклів, згідно з яким допускається можливим, що життєвий цикл товарів є визначальним чинником динаміки економічного зростання в межах глобальної економічної системи (табл.1). Таким чином, життєві цикли різних товарів на сьогодні можна простежити не тільки в динаміці міжнародної торгівлі, але й у більшості макроекономічних показників, таких як ВВП, споживчий попит, інфляція, безробіття тощо.

Таблиця 1

Ключові положення товарно-орієнтованого підходу до природи економічних циклів*

Характеристика	Положення
Чинники, що обумовлюють циклічність	— Існування продуктів із різним життєвим циклом; — обмеженість споживчого попиту; — промисловий характер виробництва.
Індикатори	— ВВП, рівень інфляції, рівень безробіття, обсяг споживання.
Інструменти аналізу	— Фільтр Ходріка-Прескотта як метод детрендизації; — швидке перетворення Фур'є (FFT) для аналізу циклічної складової.
Закономірності протікання економічних циклів	— Економічні цикли в розвинених країнах мають випереджальний характер стосовно країн, що розвиваються; — кредитні цикли мають вторинний характер щодо товарних циклів.
Канали синхронізації економічних процесів	— Міжнародна торгівля; — міжнародні кредитно-фінансові відносини; — міжнародні інвестиції; — міжнародні грошові перекази.
Антициклічні заходи	— Диверсифікація національної економіки; — оптимізація каналів синхронізації; — формування золотовалютних резервів; — проциклічна політика держави.

*Розроблено автором.

Товарно-орієнтований підхід передбачає, що етапи життєвого циклу товару відповідають фазам економічного циклу: депресія (дно), зростання, насичення (бум) і криза. Тому з метою виявлення та аналізу економічних циклів розроблено модель динаміки економічної системи, що складається з моделі економічного зростання Р. Солоу та циклічної складової, яка об'єднує економічні цикли різної періодичності:

$$\text{GDP} = f(K, LA) + \sum_1^i a_i \cos\left(2\pi \frac{P_i - C_i}{2S_i} x + \varphi_i\right), \quad (1)$$

де K – капітал; LA – кількість працівників з постійною ефективністю праці; P_i – обсяг виробництва товару в одиницю часу; C_i – споживання товару в одиницю часу; S_i – загальний обсяг ринку товару; x – змінна, що приймає значення одиниці часу; a_i – амплітуда коливань економічного циклу; φ_i – початкова фаза економічного циклу.

У межах запропонованої моделі розроблено алгоритм прогнозування економічної динаміки з урахуванням економічних циклів, методологічною основою якого є метод «сірого ящика», згідно з яким економічний тренд виступає як визначена складова, а економічні цикли є предметом вивчення моделі. Практичне застосування алгоритму прогнозування побудовано на використанні фільтра Ходріка-Прескотта як методу детрендизації й швидкого перетворення Фур'є як методу спектрального аналізу циклічної складової.

Таким чином, в умовах, коли світова економіка досягла свого нового якісного стану — глобальної економічної системи, життєвий цикл продуктів набуває домінуючого значення стосовно темпів економічного зростання і є його предиктором. У свою чергу, різні форми міжнародних економічних відносин виступають сполучними ланками між виробниками товарів і послуг, провідну роль серед яких відіграють так звані канали міжнародної синхронізації економічних процесів. В рамках цієї парадигми актуалізується дослідження закономірностей циклічності з позицій глобальних умов розвитку.

У другому розділі роботи «**Закономірності та чинники циклічності з позицій глобальних умов розвитку**» охарактеризовано міжнародні канали синхронізації економічних процесів, розроблено модель динаміки циклічного розвитку глобальної економічної системи, проаналізовано закономірності циклічності глобального економічного розвитку.

Доведено, що процес економічної глобалізації найбільш виразно проявляється через такі канали міжнародної синхронізації економічних процесів, як торговельний, кредитно-фінансовий, інвестиційний і ремісійний.

Виявлено, що збільшення ступеня залежності національних економік в аспекті глобалізації виражається в зростанні обсягів і темпів міжнародного руху капіталу, а також випереджальному зростанні міжнародної торгівлі щодо світового ВВП. Доведено наявність стійких взаємозв'язків між різними країнами світу, а також той факт, що сьогодні необхідно менше доби для того, щоб критичні явища з однієї країни отримали глобальний резонанс і вплинули на ринкову кон'юнктуру в усіх країнах світу. Результати аналізу

підтверджують припущення про те, що глобальна економічна система поводить себе більш злагоджено (синхронно) у періоди економічних шоків, ніж у періоди свого нормального функціонування.

У процесі дослідження автором аргументовано, що динаміка розвитку світової економіки протягом досліджуваного періоду мала циклічний характер із явно вираженим 16-річним циклом (рис. 1). Циклічність економічної активності простежується в таких макроекономічних показниках, як темпи зростання ВВП, темпи інфляції, рівень безробіття, а також обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

Рис. 1. Модель динаміки відхилень значення світового ВВП від довгострокового тренду, 1960-2021 рр.*

* Розроблено автором.

Розширено класифікаційні ознаки циклічних та нециклічних галузей у складі економічної системи. Так, до циклічних галузей економічної системи належать галузі, що виробляють товари із життєвим циклом понад три роки (авто-, авіа-, судно- і важке машинобудування, галузі, що виробляють побутову техніку, а також сектор туристичних і розважальних послуг), у той час як до нециклічних – галузі, що виробляють товари короткострокового користування із життєвим циклом менш ніж три роки (комунальне господарство, продовольча промисловість, фармацевтична промисловість, освітні послуги тощо).

Виявлено дві групи чинників, що впливають на параметри економічних циклів і на їхню синхронізацію в глобальному масштабі:

— внутрішні, які впливають на циклічність з боку структури національної економіки: співвідношення циклічних і нециклічних галузей, ступінь інноваційності національної економіки, а також розвиненість кредитно-фінансового сектору;

— зовнішні, що впливають на циклічність через міжнародні канали синхронізації економічних процесів.

За підсумками дослідження доведено, що сучасні товарні цикли простежуються не тільки в динаміці міжнародної торгівлі, а й у більшості

макроекономічних показників. Економічні цикли в розвинених країнах мають випереджальний характер та значно меншу амплітуду коливань стосовно країн, що розвиваються, а темпи економічного зростання відповідають ступеню волатильності темпів економічного розвитку навколо довгострокового тренду й меншому ступеню кореляції із глобальним економічним циклом.

За результатами комплексного аналізу циклічності розвитку глобальної економічної системи зроблено загальний висновок, що економічні цикли є невід'ємною частиною ринкової системи господарських відносин. Доведено, що всі досліджувані економічні кризи є кризами надвиробництва, які спостерігаються в точках екстремуму моделі циклічної динаміки економічного розвитку. У свою чергу, кризові явища в точках екстремуму пояснюються обмеженістю платоспроможного попиту й природних ресурсів, що актуалізується у фазі зростання економічного циклу.

Таким чином, закономірності протікання економічних циклів у глобальній економічній системі, а також аналіз найбільших світових криз середини ХХ — початку ХХІ ст. обумовили актуальність рекомендацій щодо перспектив формування політики стабілізації економічного розвитку, яка б ураховувала глобальний характер відтворювального процесу світової економіки й могла мінімізувати його негативні наслідки.

У третьому розділі роботи **«Формування політики стабілізації глобального економічного розвитку в умовах циклічності»** визначено концептуальні основи політики мінімізації негативних наслідків циклічності глобального розвитку та обґрунтовано стратегічні напрямки та механізм адаптації економіки України до циклічності розвитку глобальної економічної системи.

Зазначено, що для досягнення головної економічної мети держави — стабільності економічного розвитку, політика стабілізації має базуватися на аналізі внутрішнього й міжнародного становища держави (рис. 2). На цій основі в роботі обґрунтовано чотири основні напрямки державної політики стабілізації економічного розвитку й мінімізації негативних явищ циклічного розвитку економічної системи: формування диверсифікованої структури національної економіки; оптимізація міжнародних каналів синхронізації економічних процесів; оптимізація обсягів золотовалютних резервів країни; забезпечення проциклічної економічної політики держави.

У ході дослідження доведено, що державна проциклічна політика, яка базується на прогнозах економічного й соціального розвитку держави, розробці моделей розвитку податкової й бюджетної систем, внутрішньої фінансової системи тощо, має проводитися за чотирма напрямками в залежності від фази економічного циклу: політика фази депресії (дна), політика зростання, політика піку (насичення) і політика кризи. При цьому аргументується, що економічна підтримка держави має надаватися лише тим галузям, які сприяють створенню нових сегментів довгострокового попиту.

З метою обґрунтування напрямків адаптації економіки України до циклічної природи економічного розвитку розроблено економетричну модель

Рис. 2. Структурно-логічна схема політики стабілізації економічного розвитку*

*Розроблено автором.

поквартальної динаміки ВВП у період 2002-2016 рр. і прогноз до 2018 р. (рис. 3) на базі моделей класу ARIMA. Доведено, що динаміці ВВП України притаманна сезонна волатильність темпів економічного зростання, що обумовлено особливостями структури національної економіки.

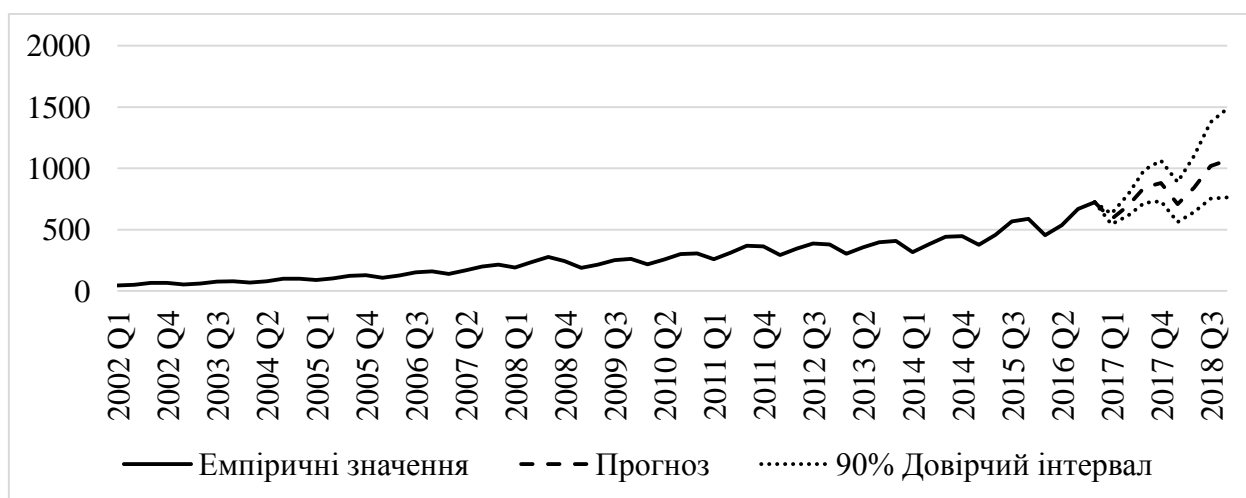

Рис. 3. Модель поквартальної динаміки ВВП України, 2002-2016 рр. і прогноз до 2018 р., млрд грн *

*Розроблено автором.

У межах політики мінімізації негативних наслідків циклічності глобальної економічної системи розроблено комплекс заходів щодо реформування національної економіки України. Можливі шляхи й методи вирішення проблем у національній економіці України сконцентровані в чотирьох напрямках, що передбачають низку завдань: прогресивне реструктурування промислового виробництва, зростання виробництва товарів для внутрішнього споживання, технологічна модернізація основних засобів підприємств, а також переорієнтація промисловості України на виробництво товарів з більш високим ступенем обробки нарівні зі збільшенням частки високотехнологічної продукції в сукупному експорті.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливе науково-практичне завдання — поглиблення теоретико-методичних засад дослідження закономірностей циклічного розвитку глобальної економічної системи, а також розробки та обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо формування політики стабілізації економічного розвитку в умовах глобальної нестабільності. Це дало змогу сформулювати такі висновки:

1. Теоретичне узагальнення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел проблеми циклічного розвитку глобальної економічної системи дало підстави виділити дві основні групи економічних теорій, що описують причини циклічності економічного розвитку: ендогенні та екзогенні. Ендогенні теорії пояснюють причини існування економічних циклів з позиції наявності внутрішніх дисбалансів функціонування економічної системи, які полягають у суперечливому характері споживання економічних благ. Водночас екзогенні теорії пояснюють економічний цикл із позиції наявності зовнішніх чинників, що безпосередньо впливають на характер економічних відносин, до яких належать різноманітні економічні шоки: винайдення нових технологій, зміна грошово-кредитної політики держави або ж шоки в пропозиції праці. На основі синтезу обох груп теорій запропоновано авторське уточнення поняття економічного циклу як особливого типу періодичних коливань економічної активності навколо довгострокового тренду, які були викликані особливостями функціонування власне економічної системи та низкою зовнішніх чинників, які проявляються у волатильній природі більшості макроекономічних показників.

2. Глобальна економічна система, яка є новим якісним станом світової економіки, розуміється як багаторівнева система, що складається з національних виробників товарів і послуг, у межах якої відбуваються виробництво, розподіл, обмін і споживання економічних благ у глобальному масштабі. У процесі її становлення відбулося стирання меж між національними економіками різних країн світу, світова економічна система із сукупності національних господарств перетворилася в сукупність світових товаровиробників, домінуюче положення в якій переходить від національних

економік до ТНК. В цих умовах формування єдиного глобального економічного простору висуває до учасників економічних відносин більш жорсткі вимоги щодо підтримання конкурентоспроможності на глобальному рівні.

3. На основі систематизації методичних підходів обґрунтовано новий товарно-орієнтований підхід до розуміння природи й аналізу циклічності розвитку економічних систем, що базується на життєвому циклі товарів, які обертаються на ринку. У межах цього підходу стадії життєвого циклу товару ототожнюються з фазами економічного циклу. Таким чином, нині відомі економічні цикли з різним періодом коливання відповідають життєвому циклу товарів з аналогічним періодом їх обертання на ринку. У межах запропонованого теоретичного підходу до розуміння природи економічних циклів особливого значення набуває поняття економічної кризи як критичний рівень диспропорції між сукупним попитом і пропозицією, за умови досягнення якого спостерігається стрибкоподібне погіршення макроекономічних показників: зниження темпів зростання ВВП, збільшення рівня безробіття, дефляції тощо.

Виходячи з положень товарно-орієнтованого підходу до розуміння природи економічних циклів і загальних правил декомпозиції часових рядів, розроблено модель циклічної динаміки економічних систем, що має циклічну і трендову складові. У якості трендової складової виступає модель економічного зростання Р. Солоу; у свою чергу, циклічна складова об'єднує економічні цикли різної періодичності. Практичне застосування моделі передбачає використання фільтра Ходріка-Прескотта як методу детрендизації та швидкого перетворення Фур'є (FFT) для спектрального аналізу циклічної складової.

4. В умовах глобалізації поведінка й динаміка національних економік набуває все більш синхронного і взаємозалежного характеру. Процеси глобалізації проявляються в інтенсифікації зовнішньоекономічних зв'язків, розвитку міжнародних фінансових відносин, зростанні обсягів іноземних інвестицій, трудової міграції тощо. Основними каналами міжнародної синхронізації економічних процесів у межах глобальної економічної системи є торговельний, інвестиційний, банківський і ремісійний. Унаслідок процесів глобалізації та завдяки цим міжнародним каналам синхронізації економічних процесів був утворений єдиний глобальний економічний простір, у якому економічна структура й географія розміщення продуктивних сил визначаються з урахуванням світової кон'юнктури, а економічні піднесення й спади набувають планетарних масштабів.

5. Аналіз динаміки світового ВВП у період 1960-2016 рр., а також прогноз до 2021 р., проведений за допомогою запропонованої моделі циклічної динаміки економічних систем, показав, що динаміка розвитку світової економіки протягом періоду дослідження мала циклічний характер із явно вираженим 16-річним циклом. Циклічність економічної активності простежується за такими макроекономічними показниками, як темпи зростання ВВП, темпи інфляції, рівень безробіття, а також обсяги ПШ. При цьому, в динаміці ПШ та динаміці угод

зі злиття й поглинання виявлено 8-річні цикли, які активізуються в точках екстремуму економічного циклу.

6. Закономірностями протікання економічних циклів у межах глобальної економічної системи є те, що економічні цикли в розвинених країнах мають випереджальний характер стосовно країн, що розвиваються; амплітуда коливань навколо довгострокового тренду в країнах, що розвиваються, у 1,9 разу більша, ніж у розвинених країнах; темпи економічного зростання відповідають ступеню волатильності темпів економічного розвитку навколо довгострокового тренду й меншому ступеню кореляції із глобальним економічним циклом; головна роль міжнародної торгівлі у синхронізації економічних процесів у масштабі глобальної економічної системи; динаміка чистого експорту й поточного рахунка платіжного балансу в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, має зворотно пропорційний характер; динаміка прямих іноземних інвестицій тісно корелює з фазами економічних циклів тощо.

7. Для досягнення стабільності економічного розвитку, як головної мети економічної політики держави, регулювання економіки має базуватися на основі дії вбудованих стабілізаторів, а його інструментами виступають сукупність фіскальних і кредитно-грошових заходів, що впливають на економічну систему з метою врівноваження ринкової кон'юнктури. Політика мінімізації негативних наслідків циклічності глобального розвитку має бути спрямована на формування диверсифікованої структури національної економіки, оптимізацію міжнародних каналів синхронізації економічних процесів, оптимізацію обсягів золотовалютних резервів країни, а також забезпечення проциклічної економічної політики держави, тобто відповідати фазі економічного циклу.

8. Розробка економетричної моделі динаміки економічного зростання України на базі моделей класу ARIMA, що розкриває чинники та особливості протікання економічних циклів у економіці України на сучасному етапі, дозволила обґрунтувати напрямки реформування економіки України з метою мінімізації негативних явищ циклічного розвитку глобальної економічної системи та прискорення динаміки економічного зростання, серед яких прогресивне реструктурування промислового виробництва, зростання виробництва товарів для внутрішнього споживання, технологічна модернізація основних засобів підприємств, а також переорієнтація промисловості на виробництво товарів із більш високим ступенем обробки нарівні зі збільшенням частки високотехнологічної продукції в сукупному експорті.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових виданнях іноземних держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Revyakin G. A New Approach to the Nature of Economic Cycles and Their Analysis in the Global Context // EUREKA: Social and Humanities. 2017. № 5. С. 27–37. (Index Copernicus)

2. Ревякін Г.В., Сідоров В.І. Вплив глобалізації на синхронність протікання економічних процесів у рамках світової економіки // Бізнес Інформ. 2017. № 3. С. 16–20. (Index Copernicus)

Особистий внесок здобувача: виділено та теоретично обґрунтовано канали синхронізації економічних процесів, проведено аналіз динаміки макроекономічних показників

3. Ревякін Г.В. Економічна політика держави в умовах циклічності розвитку світової економіки // Бізнес Інформ. 2017. № 4. С. 40–48. (Index Copernicus)

4. Ревякін Г.В. Характеристика економіки України і модель динаміки її розвитку // Бізнес Інформ. 2017. № 7. С. 50–57. (Index Copernicus)

5. Ревякін Г.В. Закономірності циклічного розвитку світової економіки на сучасному етапі // Бізнес Інформ. 2017. № 9. С. 106–111. (Index Copernicus)

6. Ревякін Г.В., Довгаль О.А. Вплив циклічності розвитку глобальної економічної системи на структуру та динаміку зовнішньої торгівлі України // Проблеми Економіки. 2017. № 3. С. 65–71. (Index Copernicus)

Особистий внесок здобувача: проведено аналіз основних макроекономічних показників України.

Публікації у наукових фахових виданнях України:

7. Ревякин Г.В. Экономические «пузыри»: их характеристика и модель расчёта цены после преодоления точки бифуркации // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна». 2014. № 1096. С. 44–51.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Ревякин Г.В. Развитие технополисов в Украине // Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва. Матеріали наук.-практ. конференції (16 квітня 2011 р.). Харків. 2011. С. 266–269.

9. Ревякин Г.В. Правопреемство Украины в отношении двусторонних инвестиционных соглашений и их влияние на инвестиционный климат страны // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. Матеріали VIII наук.-практ. конференції молодих вчених (5 квітня 2013 р.). Харків. 2013. С. 274–278.

10. Ревякин Г.В. Экономические кризисы: причины и закономерности функционирования // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. Матеріали IX наук.-практ. конференції молодих вчених (4 квітня 2014 р.). Харків. 2014. С. 97–100.

11. Ревякин Г.В., Сидоров В.И. Стратегия развития Украины в условиях экономического и геополитического кризиса // Матеріали X наук.-практ. конференції молодих вчених (3 квітня 2015 р.). Харків. 2015. С. 251–256.

Особистий внесок здобувача: розроблено напрями стратегії розвитку України та обґрунтовано її переваги.

12. Ревякін Г.В. Заходи підвищення економічної стійкості держави до економічних криз // Публічне управління: стратегія реформ 2020. Харків. 2015. С. 255–257.

13. Ревякин Г.В. Контроль финансовой устойчивости предприятий в условиях экономических кризисов // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (18 вересня 2015 р.). Одеса. 2015. С. 167–169.

14. Ревякин Г.В. Новый подход к природе экономических циклов // Актуальні проблеми економіки та фінансів: збірник тез наукових робіт X Міжнар. наук.-практ. конференції (Київ-Санкт-Петербург-Відень), (31 липня 2017 р.). 2017. С. 13–18.

15. Ревякин Г.В. Особенности циклического развития мировой экономики // Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку: збірник тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конференції (8 вересня 2017 р.). Полтава. 2017. С. 17–20.

16. Ревякин Г.В. Модель динамики экономического роста // Міжнар. наук.-практ. конференція «Математичне моделювання процесів в економіці та управлінні проектами і програмами (ММП-2017)», Коблево, 12-13 вересня 2017 р. Харків. 2017. С. 160–162.

17. Ревякин Г.В. Экономические циклы в динамике развития предприятий // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (22-23 вересня 2017 р.). Одеса. 2017. С. 322–324.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

18. Ревякін Г.В., Сідоров В.І. Проблема виявлення економічних криз та закономірності їх функціонування // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2014. № 3. С. 133–136.

Особистий внесок здобувача: виявлено причини виникнення економічних криз, проведено аналіз динаміки світового ВВП.

19. Ревякін Г.В., Сідоров В.І. Механізми транскордонного розповсюдження криз та заходи мінімізації ризиків економічного «зараження» // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна». 2015. № 89. С. 22–28.

Особистий внесок здобувача: проаналізовано механізми міжнародного розповсюдження кризових явищ та сформовано рекомендації щодо їх мінімізації.

АНОТАЦІЯ

Ревякін Г.В. Закономірності циклічного розвитку глобальної економічної системи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні

відносини (Економічні науки). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2018.

Дисертація присвячена поглибленню теоретико-методичних засад дослідження особливостей циклічного розвитку глобальної економічної системи та стабілізації економічного розвитку України.

Досліджено наукове підґрунтя та охарактеризовано закономірності існування економічних циклів. Удосконалено поняття економічного циклу, який запропоновано розуміти як особливий тип періодичних коливань економічної активності навколо довгострокового тренду, що були викликані особливостями функціонування власне економічної системи та низкою зовнішніх чинників, які виявляються у волатильній природі більшості макроекономічних показників.

Розроблено й обґрунтовано товарно-орієнтований підхід до природи економічних циклів, що базується на життєвому циклі товарів, які обертаються на ринку. У межах цього підходу стадії життєвого циклу товару ототожнюються з фазами економічного циклу. Таким чином, нині відомі економічні цикли з різним періодом відповідають життєвому циклу товарів з аналогічним періодом їх обертання на ринку.

Розроблено модель динаміки економічної системи, що складається з моделі економічного зростання Р. Солоу та циклічної складової, яка об'єднує економічні цикли різної періодичності. На базі моделі запропоновано алгоритм прогнозування економічної динаміки з урахуванням економічних циклів, методологічною основою якого є метод «сірого ящика», згідно з яким економічний тренд виступає як визначена (невідомо) складова, а економічні цикли є предметом вивчення моделі. Практичне застосування алгоритму прогнозування побудовано на використанні фільтра Ходріка-Прескотта як методу детрендизації й швидкого перетворення Фур'є як методу спектрального аналізу циклічної складової.

За допомогою запропонованої моделі циклічної динаміки економічних систем проаналізовано динаміку світового ВВП у період 1960-2016 рр., а також складено прогноз до 2021 р. Доведено, що динаміка розвитку світової економіки протягом періоду дослідження мала циклічний характер із явно вираженим 16-річним циклом. Циклічність економічної активності простежується в таких макроекономічних показниках, як темпи зростання ВВП, темпи інфляції, рівень безробіття, а також рівень іноземних прямих інвестицій. Завдяки запропонованій моделі циклічної динаміки економічних систем виявлено 8-річні цикли в динаміці прямих іноземних інвестицій та динаміці угод зі злиття й поглинання, які активізуються в точках екстремуму економічного циклу.

За результатами дослідження виявлено закономірності протікання економічних циклів у межах глобальної економічної системи: економічні цикли в розвинених країнах мають випереджальний характер стосовно країн, що розвиваються; амплітуда економічних коливань навколо довгострокового тренду в країнах, що розвиваються, в 1,9 раз більша, ніж у розвинених країнах; високі темпи економічного зростання відповідають більшому ступеню

волатильності темпів економічного розвитку; міжнародна торгівля відіграє головну роль у синхронізації економічних процесів у масштабі глобальної економічної системи; динаміка чистого експорту й поточного рахунка платіжного балансу в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, має зворотно пропорційний характер; динаміка прямих іноземних інвестицій тісно корелює з фазами економічних циклів.

Визначено головну мету економічної політики держави, якою слід вважати забезпечення динамічної стійкості, що передбачає підтримання стабільних показників економічного зростання в заданих межах. Для досягнення стабільності економічного розвитку державне регулювання економіки має базуватися на основі дії вбудованих стабілізаторів, до яких ми відносимо автоматичну зміну податкових надходжень і платежів залежно від фази економічного циклу.

Розроблено економетричну модель динаміки економічного зростання України на базі моделей класу ARIMA, що розкриває сутність особливостей протікання економічних циклів у національній економіці України на сучасному етапі, а також чинники, що визначають параметри економічних циклів у національному масштабі.

Визначено організаційно-економічні засади підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності України в контексті її адаптації до нестабільного глобального економічного простору з метою мінімізації негативних чинників циклічності розвитку глобальної економічної системи та прискорення динаміки економічного зростання.

Ключові слова: глобальна економічна система, світова економіка, економічний цикл, цикл ділової активності, циклічність економічного розвитку, економічна криза, канали синхронізації економічних процесів, модель динаміки економічної системи, антициклічна економічна політика.

ABSTRACT

Revyakin G.V. Patterns of Cyclic Development of the Global Economic System. –Manuscript.

The dissertation for a Candidate Degree in Economics. Speciality 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V.N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2018.

The dissertation provides a deeper theoretical and methodological grounding for the studies of global economic system cyclical development and stability of Ukrainian economic development.

The study examined scientific arguments and characterized the patterns of existing economic cycles. As a result of combination of the groups of theories, the definition of economic cycle was refined and put forward as a special type of periodic fluctuations in economic activity around the long-term trend, caused by internal features of the economic system and by a set of external factors that manifest themselves through volatility of most macroeconomic indicators.

The dissertation proposes a new product based approach to the study of economic cycles, which considers life-cycle of goods circulating in the market. Within this approach, the product life-cycle stages are identified with the phases of economic cycle. On this ground, the well-known economic cycles of different periods correspond to the life-cycle of goods with a similar period of circulation in the market.

The results of this study construct a model of economic system dynamics, which consists from R. Solow economic growth model and cyclical component that includes economic cycles with different periodicity. Based on this model, an algorithm for predicting economic performance that takes into account economic cycles was developed. This algorithm is based on the grey box method, according to which the economic trend is a predefined component, and economic cycles become the subject of the model study. Practical application of the prediction algorithm is based on the Hodrick-Prescott filter as a method of detrending and Fast Fourier Transform as a method of spectral analysis of the cyclic component.

With the help of the proposed model of economic system cyclical performance, the dynamics of world GDP in the period between 1960-2016 was analysed, and a forecast was made up to 2021. It is argued then that the world economy development performance during the period viewed contains a prominent 16-year long cycle. The cyclic features of economic activity were traced in such macroeconomic indicators as GDP growth rate, inflation rate, unemployment rate, as well as the amount of foreign direct investment. On the basis of the proposed model of cyclical economic system dynamics, we can define 8-year long cycles in foreign direct investment dynamics and in mergers and acquisitions agreements, triggered at the extremes of the economic cycle.

The results of the study revealed certain patterns of economic cycles that take place within the global economic system: economic cycles in developed countries are fast-paced compared to developing countries; the amplitude of economic fluctuations around the long-term trend in developing countries is 1.9 times more than in developed countries; high economic growth rates correspond to high volatility in economic development rates; international trade plays a major role in synchronization of economic processes in the global economic system; net exports and current account balance performance in developed and developing countries are indirectly proportional; foreign direct investment performance is closely related to economic cycle phases.

The study also defines the main goal of government economic policy, which needs to ensure dynamic consistency that presupposes stable economic growth within the given frames. To achieve stable economic development, government regulation of the economy should be based on the built-in stabilizers, to which we include automatic change in tax revenues and payments, depending on the business cycle phase.

The thesis develops an econometric model of Ukrainian economic growth dynamics based on ARIMA models, revealing the essence of economic cycles in Ukrainian national economy at its present stage, as well as the factors determining parameters of economic cycles on a national scale.

Organizational and economic foundations for increasing Ukraine's international competitiveness with the purpose of adapting to the volatile global economic space, were determined in order to reduce the negative effect of global economic system cyclical development and accelerate the economic growth.

Keywords: global economic system, world economy, economic cycle, business cycle, cyclical economic development, economic crisis, economic processes synchronization channels, model of dynamics of the economic system, anti-cyclical economic policy.

РЕВЯКІН ГЕОРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

**ЗАКОНОМІРНОСТІ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук

Підписано до друку 25.05.2018.
Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.
Замовлення № ____.